

Київська держава за Ярославичів

Ярослав Мудрий з дітьми.

Художник розташував дітей за зростом згідно до сімейного старшинства

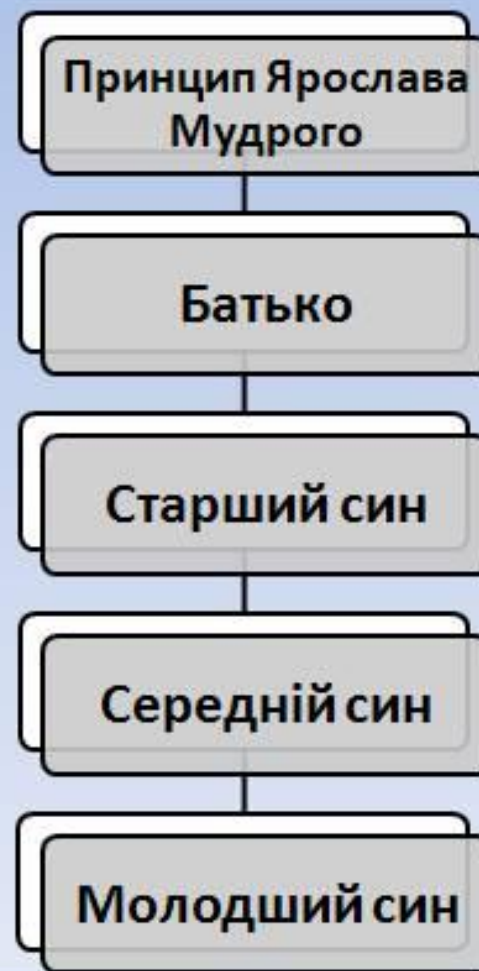
Політичний заповіт Ярослава

Мудрого

А коли ще він був живий, наставив він синів своїх, сказавши їм:

«Осе я одходжу зі світу сього. А ви, сини мої, майте межі собою любов, бо ви єсте брати від одного отця і одної матері. І якщо будете ви в любові межі собою, то й бог буде в вас, і покорить він вам противників під вас, і будете ви мирно жити. Якщо ж будете ви в ненависті жити, у роздорах сварячись, то й самі погубнете, і землю отців своїх і дідів погубите, що її надбали вони трудом великим. Тож слухайтеся брат брата, пробувайте мирно. Тепер же поручаю я, - замість себе, - стіл свій, Київ, найстаршому синові своєму, брату вашому Ізяславу. Слухайтеся його, як ото слухались ви мене, нехай він вам буде замість мене.

Порівняльна характеристика принципів престолонаслідування в Київській державі

Розподіл земель між синами
Ярослава Мудрого за принципом
старшинства

Сини	Землі
Ізяслав	Київ і Новгород
Святослав	Чернігів
Всеволод	Переяслав
В'ячеслав	Смоленськ
Ігор	Володимир-Волинський

Тріумвірат Ярославичів (1054 – 1073)

Ізяслав

Святослав

Всеволод

1. Усунули від участі в державному житті молодших братів Ігоря та В'ячеслава, а після смерті останніх — привласнили їхні володіння;
2. 1060 р. здійснили спільний похід проти торків;
3. Улітку 1068 р. усі три Ярославичі були розгромлені половцями на річці Альта;
4. 1068 р. у Києві відбулося повстання проти Ярославичів. Проголошення Всеслава Полоцького великим князем київським. 1069 р. Ізяслав за підтримки польського короля Болеслава II повернув київський престол;
5. 1072 р. Затвердження на з'їзді у Вишгороді нової збірки законів «Правда Ярославичів»;
6. 1073 р. Загострення суперечок між Ярославичами переростає у відвертий конфлікт: Святослав, підмовивши Всеволоду, здійснив воєнний похід на Київ і вигнав звідти Ізяслава.

Нові кочовики - половці

1061 р. – перша поява на
землях Русі

Половці — тюркський кочовий народ, який в XI-XIII ст. населяв степи між Дунаєм і Волгою, у тому числі Крим і басейн Дону та Сіверського Дінця.

М. Періх. Половецький стан

В господарській діяльності половців переважало скотарство. Це був дуже войовничий народ, який здійснював грабіжницькі напади на сусідів, брав участь в міжусобних війнах. Половецькі загони часто чинили набіги на київські землі, приносячи велике лихо Київській державі.

Половецькі
баби —
експонати
Історичного
музею в Києві

Половці ставили своїх “баб” на курганах, вшановуючи таким чином своїх предків. Зображувалися як чоловіки, так і жінки. Це були люди, які займали високе становище у половецькому суспільстві – хани, голови родів, знатні воїни та їхні дружини.

1068 р. – битва на р. Альта

У РІК 6576 [1068]. Прийшли іноплеменники на Руську землю, половці многі. А Ізяслав, і Святослав, і Всеволод вийшли супроти них на [річку] Альту. І коли настала ніч, рушили вони одні проти одних. За гріхи наші напустив бог на нас поганих, і побігли *руські князі*, і *перемогли* половці.

Битва на р. Альта. Мініатюра з Радзивіллівського літопису

Бій руської дружини з половцями.

Малюнок з літопису

Повстання киян 1068 року

Основна причина

Відмова князя Ізяслава видати киянам зброю і коней для продовження боротьби з половцями, які восени 1068 розбили об'єднані сили Ярославичів (Ізяслава, Всеволода і Святослава) на річці Альті і грабували київські землі.

«... люди київські прибїгли до Києва, і вчинили віче на торговищі і сказали, пославши (послів) до князя: «Ось половці розсипалися по землі. Дай-но, княже, зброю та коней, і ми ще поб'ємося з ними». Але, Ізяслав цього не послухав»

Хід повстання

15 вересня 1068 р., учасники віча пішли «на гору», розгромили двір тисяцького Коснячка. Після того частина їх рушила **розбивати в'язницю і визволяти «свою дружину»**, а друга частина пішла до княжого палацу, де сперечалася з князем, який **сидів «на сінях» — на ґалерії**. Переговори не заспокоїли народ, і він кинувся до «поруба», звільнив Всеслава з синами й проголосив його Великим князем.

Звільнення Всеслава Полоцького з порубу під час повстання в Києві 1068 р.

Мініатюра з Радзивілівського літопису

Визволення Всеслава сталося **14 вересня 1068 року**, в день Воздвиження. Саме тому у зміщенні зі стола князя-клятвовідступника (Ізяслава) частина населення, і церковної знаті могла вбачати промисел Божий. **Ізяслав** із братом **Всеволодом Ярославичем** переяславським утекли з князівського палацу, тут же розграбованого городянами, що взяли

Завершення повстання

Болеслав II Сміливий. Портретна фантазія Яна Матейко

Навесні 1069 р. Ізяслав разом із братом своєї дружини, польським королем **Болеславом II Сміливим**, рушив на Київ. Кияни знову організували ополчення і спільно з дружиною і князем Всеславом пішли назустріч ворогам до м.Білгорода.

Але Всеслав виявився боягузом. Він уночі залишив дружину, київське ополчення і втік у **Полоцьк**. Ополченці залишилися без керівника. Це змусило їх повернутися до Києва. **2**

травня Ізяслав з поляками увійшов до Києва і незважаючи на заступництво молодших Ярославичів послав до Києва свого сина

Мстислава, який:

“...порубав киян, що висікли були (з порубу) Всеслава, числом сімдесят чоловік, а інших одіграв, а (що) інших сім

Літопис про з'їзд у Вишгороді

У РІК 6580[1072]. Перенесли святих страсотерпців Бориса і Гліба.

Зібралися [у Вишгороді] Ярославичі — Ізяслав, Святослав і Всеволод, митрополит, яким був тоді Георгій, Петро, єпископ переяславський, Михайл, [єпископ] юр'євський, і Феодосій, ігумен печорський, і Софроній, ігумен [монастиря] святого Михайла, [і] Герман, ігумен [монастиря] святого Спаса [на Берестовім], і Миколай, ігумен переяславський, і інші ігумени. І всі, учинивши празник світлий, переложили їх у нову церкву, що її зробив Ізяслав [і] яка стоїть і нині. Отож, узявши спершу Бориса в дерев'яній раці, Ізяслав, і Святослав, і Всеволод підняли [іі] на плечі свої і понесли його. Попереду йшли чорноризці, свічі держачи в руках, а за ними — диякони з кадилами, а після цього — пресвітери, а за ними — єпископи з митрополитом, і за ними, раку несучи, ішли [князі]. І, принісши його в нову церкву, відкрили вони раку. і виповнилася церква пахощами, гарними, приємними, і, побачивши се, прославили вони бога. А митрополита страх обняв, бо він нетвердо вірував у них, [Бориса і Гліба], і, упавши ниць, він просив прощення. І, цілувавши моці його, [Бориса], вложили його в раку кам'яну.

Основні зміни:

- Якщо у “Руській правді” власність на землю була колективною, то тут запроваджується князівська індивідуальна власність;
- закладено основи спільного управління державою трьома братами;
- Ярославичі, згідно нових змін, вважали міста їх землями, що заповів їм батько своєю вотчиною (отчиною);
- встановлення єдиних відсотків на грошові позички;
- встановлювався ряд прав для закупів.

1072 Р.
– М. ВИШГОРОД –
“ ПРАВДА
ЯРОСЛАВИЧІВ” –
ЗМІНИ, ВНЕСЕНІ ДО
РУСЬКОЇ ПРАВДИ

З'їзд руських князів під
Києвом.
Мініатюра з
Радзивіллівського літопису

У **1057 р.** після смерті В'ячеслава старші брати перевели Ігоря з Волині до Смоленська, а Волинь захопив Ізяслав. Коли Ігор помер, троє братів поділили між собою Смоленські землі. У 1067 р. Ізяслав, Святослав і Всеволод захопили Полоцьке князівство, а його князя Всеслава кинули до київської в'язниці. Пізніше Святослав захопив Новгород, а Всеволод — Смоленськ. Такі дії трьох братів обурили молодших представників династії Рюриковичів, і

наприкінці XI ст. розпочинається жорстока боротьба за київський престол та удільні князівства.

Причини міжусобних війн між синами Ярослава Мудрого

Міжусобні війни – незгода, розбрат, суперечки між князями – правителями удільних князівств Київської Русі

Причини

Застосування принципу старшинства між синами великого князя у спадкуванні влади

Наявність традиції у спадкуванні влади – від батька до сина

Недосвідченість, недостатність авторитету і могутності князя Ізяслава

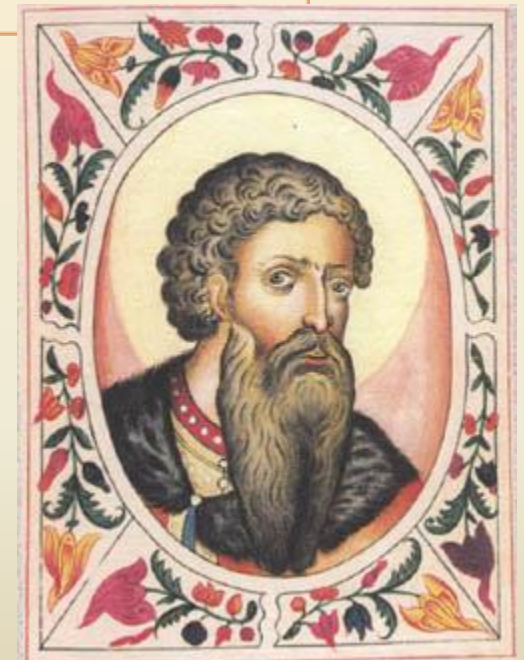
**1076 р. –
смерть
Святослава II**

**Боротьба за
київський
престол**

**Ізяслав з
Всеволодом
проти Олега
Святославича**

**Битва під
Черніговом
1078 р. –
перемога
братів і
смерть
Ізяслава**

**Всеволод
став
київським
князем**

**Всеволод Ярославич.
Мініатюра з Царського
титулярника. 1672 р.**

Князь Олег Святославич за розпалювання усобиць і залучення до них половців отримав від автора «Слова о полку Ігоревім» ім'я «Гориславич».

Зі «Слова о полку

Ігоревім»

Отоді за Олега Гориславовича
Сіялися-росли усобиці,
Гинули внуки Дажьбогові,
В княжих чварах віку
позбавлялися,
Отоді в землі Руській
Не так ратаї гукали-покликали,
Як ворони крякали-кричали,
За трупи перекір маючи...

ВОЛОДИМИР МОНОМАХ.
ПОРТРЕТ З ЦАРСЬКОГО
ТИТУЛЯРНИКА. 1672 Р.

У 1093 р. маючи можливість посісти київський престол Володимир Мономах віддав його синові старшого Ярославича — Святополкові Ізяславичу.

Князь Ярополк Ізяславич у боротьбі за князівство

Князь Ярополк з
дружиною Іриною.
Фрагмент мініатюри з
Трірського псалтиря
(Німеччина)

Ярополк Ізяславич, син київського князя Ізяслава Ярославича, князь волинський і турівський, був одружений з Кунегундою-Іриною, дочкою графа Оттона. **1073 р.** разом із батьком (князем Ізяславом) його вигнали з Києва, тому вони подалися по допомогу до Польщі, згодом до імператора Священної Римської імперії Генріха IV і нарешті — до Папи Григорія VIII. Однак ніхто не допоміг Ярополку та Ізяславу.

Лише після смерті Святослава у **1076 р.** Ярополк повернувся з батьком до Києва, діставши Вишгородський стіл. **1078 р.** брав участь у **боротьбі зі Святославичами**, під час якої загинув князь Ізяслав.

Після цього **Волинь і Турово-Пінська земля** відокремилися в окреме князівство, яким за згодою київського князя Всеволода управляв Ярополк, однак йому постійно доводилося **воювати з галицькими Ростиславичами**. У цій війні Ярополк у **1087 р.** й загинув.

Висновки про період правління Ярославичів

- ▶ Під час правління Ярославичів розпочався поступовий процес **розпаду Київської Русі й занепаду влади великого князя**. Він уже не мав тієї влади і сили, як мали попередні великі київські князі. Сини Ярослава, не бажаючи поступитися власними амбіціями, знехтували заповіт батька, натомість примушуючи інших його дотримуватися.
- ▶ За часів правління Ярославичів над Руссю нависла **нова загроза зі степу**. Напади орд половців були спустошливими для Південної Русі. Половці вдало користувалися міжкнязівськими чварами, здійснюючи нові набіги.
- ▶ Міжкнязівські чвари і набіги степовиків **негативно впливали на розвиток Київської Русі**. Це розуміли і сучасники подій.
- ▶ Щоб узгоджувати інтереси князів й організувати відсіч половецьким набігам, найвпливовіші князі збиралися на з'їзди. Завдяки з'їздам удавалося припиняти міжусобиці, організовувати князів на спільні походи проти половців.
- ▶ Важливим для подальшої долі Русі стало прийняття нового **принципу престолонаслідування**.